

ПЕРЕВАГИ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Берец О.І.

*Національний університет державної
податкової служби*

У сучасному суспільстві ми доволі часто чуємо про поняття демократичної держави, ми прагнемо побудувати демократичну державу, однак чи розуміємо ми це поняття? Давайте розглянемо деякі аспекти цього питання. Дослідження у галузі теорії держави і права дедалі частіше виділяють такий специфічний тип держави, як демократична держава. Зрозуміло, що це не позбавляє її інших визначальних характеристик держави, оскільки щодо неї залишається цілком справедливим доктринальне визначення держави як «територіальної організації політичної влади, що існує на певній соціальній базі, виступає як офіційний представник усього суспільства і забезпечує з допомогою спеціального апарату реалізацію своєї політики» [1]. В той же час демократична держава має багато особливостей, що дають змогу вивчати її як відносно самостійне правове явище, якому притаманні характерні властивості, чітко визначена інституціональна основа, а також невід'ємні від поняття демократії конституційно-правові ознаки. Водночас варто відзначити, що досі предикат «демократична» щодо поняття «держава» часто сприймається у суто політичній площині: або як одна з властивостей

політичного ладу, або політичної системи суспільства. З огляду на це аналіз поняття «демократична держава» з позицій сучасної теорії держави і права видається актуальним і одночасно важливим завданням для юридичної науки. Адже держава, на думку сучасних науковців, в сучасному розумінні це форма існування людської спільноти. І чим вона досконаліша, тим краще в ній співіснувати владі та громадянам, і тим більше вони відчують в ній потребу.

Держава – це колективний захист від викликів навколишнього світу. Цього захисту прагне і селянин, і підприємець, і банкір. Здебільшого держави створюються на етнічній основі спільнотою, яку об'єднують, в першу чергу, мова, звичаї та ін.

Національна держава – це захищене етнокультурне середовище – інкубатор для відтворення наступних поколінь певної нації (тут слід пам'ятати про яничар - дітей українських батьків, що виховувалися в чужому етнічному середовищі). Іноді об'єднувальним мотивом спільноти для створення держави може служити релігія, іноді - колективне усвідомлення того, що їх грабує метрополія, як це сталося в США, Мексиці та інших країнах. Але, у будь - якому випадку, ця спільнота має бути єдиною і згуртованою [1].

Видатний дослідник Л. Дюгі, виділив цілу групу правових теорій, які він умовно окреслив поняттям «демократичних доктрин». Спільним для них є те, що всі вони виходять з розуміння демократичної держави як специфічної політичної організації публічної влади, джерелом якої є колективна воля суспільства, яка спрямовується на досягнення колективно значущих цілей [2].

Важливо, що на рівні загальної теорії права, а також у галузевих юридичних науках (конституційне право, адміністративне право, муніципальне право) предметом дослідження часто стають конкретні правові інститути демократії (пряме народовладдя, інститут виборів, інститут місцевого самоврядування тощо). Тому, погоджуючись з тим, що інститути демократії можуть і повинні ставати предметом юридичних досліджень, не можна заперечувати справедливості цього положення й щодо демократичної держави в цілому.

Можна не погодитися з думкою О. Скрипника про те, що демократична держава є цілком самостійним явищем і особливим предметом теоретико-правового дослідження, який не може бути редукований просто до характеристики тих чи інших демократичних інститутів [3].

Теоретико-правові проблеми аналізу демократичної держави піднімалися у працях таких авторів, як: К. Бабенко, О. Батанов, С. Бобровник, І. Гладуняк, В. Горбатенко, Р. Гринюк, А. Заєць, А. Колодій, І. Кресіна, В. Лемак, В. Медведчук, Г. Мурашин, Н. Оніщенко, М. Панов, О. Петришин, В. Погорілко, В. Селіванов, О. Скакун, В. Цветков, М. Цвік, В. Шаповал, Ю. Шемшученко, О. Ющик. Проте й досі залишаються

відкритими чимало питань: що повинно охоплювати правове визначення демократії, якими є правові ознаки демократії і чи може в умовах конституційного розвитку право служити головним стимулом трансформації демократичних інститутів.

Сучасному стану демократичних перетворень в Україні властиве те, що, з одного боку, народовладдя є символом жаданого майбутнього, а з другого – суспільні інститути та ЗМІ, практика участі населення у виборах співіснують із розчаруванням у демократичному реформуванні. Суперечності проявляються також у поєднанні інерції влади і постійного намагання наслідувати західні стандарти, де визначення основних тенденцій формування нових ціннісних орієнтирів є базою для прогнозування подальшого розвитку, а надбання нової якості є надзвичайно важливим для адекватнішого розуміння особливостей політичної системи та змісту політичних процесів, що відбуваються в суспільстві.

Згадаймо відомий вислів Уїнстона Черчілля: «Повсюди доводиться чути, що демократія – найгірший спосіб керівництва державою, однак усі інші способи, що колись були випробувані людьми, є ще гіршими».

Тож, спираючись на Конституцію України та закріплені в ній норми і принципи, можна зробити висновок, що демократизм Української держави включає наступні аспекти:

1. визнання народу єдиним джерелом влади і носієм суверенітету (стаття 5, Конституції України);
2. гарантування Українською державою прав і свобод людини і громадянина, серед яких важливе місце посідають політичні права й свободи людини і громадянина
3. забезпечення поділу державної влади;
4. визначення конституційних гарантій місцевого самоврядування (стаття 7);
5. визнання принципу політичного економічного та ідеологічного плюралізму як однієї з основ конституційного ладу України (стаття 15).

Отже, демократична держава є однією з форм організації публічної влади і в цьому плані вона має всі ті ознаки, які визначають державу як таку. Серед таких невід’ємних ознак держави прийнято називати наступні: нерозривний зв’язок держави і права, наявність публічної влади, державний суверенітет, територія, державний апарат та засоби його утримання. Поряд з переліченими ознаками вирізняють специфічні, властиві лише демократичній державі характеристики. Насамперед це те, що демократична держава завжди позиціонується як вираження суверенної волі громадян. Щоправда, як вказував Г. Еллінек, тут існує певна відмінність між античною і сучасною демократичною державою, оскільки для останньої право участі громадян у здійсненні державної влади сприймається не лише як універсальне, але й як невід’ємне право людини, що впливає з самої людської природи [4].

Демократична держава дає змогу громадянам брати безпосередню участь у діяльності органів державної влади, здійснювати контроль над цією діяльністю, це дає змогу державі відстоювати інтереси своїй громадян інститут звернень громадян, який закріплюється статтею 40 Конституції України і регулюється Законом України «Про звернення громадян», стаття 4 якого встановлює, що до рішень, дій (бездіяльності), які можуть бути оскаржені, належать такі у сфері управлінської діяльності, внаслідок яких: порушено права і законні інтереси чи свободи громадянина (групи громадян); створено перешкоди для здійснення громадянином його прав і законних інтересів чи свобод; незаконно покладено на громадянина які-небудь обов'язки або його незаконно притягнуто до відповідальності. Тобто всі без винятку громадяни України мають право звернутися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, засобів масової інформації, посадових осіб відповідно до їх функціональних обов'язків із зауваженнями, скаргами та пропозиціями, що стосуються їх статутної діяльності, заявою або клопотанням щодо реалізації своїх соціально-економічних, політичних та особистих прав і законних інтересів та скаргою про їх порушення.

Ми можемо казати, що наша демократія недосконала, модифікована, однак немає сумніву в тому, що Україна – демократична країна в контексті тих процесів, за якими ми її оцінюємо (автори наводять їх далі). Демократія є змістом руху нашої країни вперед, її існування.

Виходячи з фундаментального для демократичної держави положення, що вона виступає засобом забезпечення та одночасно реалізацією народного суверенітету, можна зробити висновок: демократична держава знаходиться у специфічному зв'язку із суспільством, з одного боку, і з людиною (громадянином) - з іншого. Визначаючи демократичну державу, часто вказують, що поряд з нею завжди повинно існувати не просто суспільство, а такий його різновид, як громадянське суспільство, яке «в особі самодіяльних асоціацій людей, покликаних виражати та захищати групові та індивідуальні інтереси і права, завжди вступає в особливі стосунки з державою» [5]. Останнім часом проблематика громадянського суспільства дедалі активніше досліджується провідними вітчизняними теоретиками права. В цьому плані можна згадати праці О. Скрипнюка, О. Петришина, М. Панова та інших. Зокрема, О. Петришин обґрунтовує наступне визначення громадянського суспільства: «це сукупність добровільно сформованих громадських інститутів, що діють на самоврядних засадах у межах конституції та законів, за посередництвом яких індивіди реалізують свої основні природні права і свободи» [6].

Отже, можна зробити висновок, демократична держава - це специфічна форма організації публічної влади, яка характеризується конституційно закріпленою системою інститутів, що гарантують

верховенство суверенної волі народу, взаємодіє із суспільством на засадах правових принципів, які забезпечують політичну владу від узурпації з будь-якого боку, забезпечують постійне представництво інтересів громадян, а також реальний захист прав і свобод людини і громадянина. Тож, ми зробили свій демократичний вибір, і з кожним днем ми будемо будувати своє демократичне суспільство.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія держави і права: Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів / За ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. - Х., 2009. - С. 77-78.

2. Дюгі Л. Конституційне право: Загальна теорія держави / Передмова Ю. М. Обо-ротова. - Одеса, 2005. - С. 34.

3. Скрипнюк О. В. Демократія: Україна і світовий вимір (концепції, моделі та суспільна практика). - К., 2006. - С. 123-125.

4. Еллинек Г. Общее учение о государстве. - СПб., 2004. - С. 685.

5. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. - К., 2000. - С. 396.

6. Петришин О. Громадянське суспільство - підґрунтя формування правової держави в Україні // Вісник Академії правових наук України. - 2003. - № 2-3. - С. 149.